

A Szentély fennálásakor az áldozat jelentette a zsidó vallási gyakorlatot. A szentély elpusztulásával az áldozati kultusz megszűnt. De az áldozat nem szűnt meg a zsidó vallási gyakorlatnak és ezen túl magának a zsidó vallásnak lényege lenni.

A zsidóságnak egy olyan korszaka, amely a kiválasztottságot is katasztrofálisan félreértette, az áldozatot is elvesztette. Ez nem volt kisebb katasztrófa, mint az első – ugyanaz a katasztrófa volt. Az elsővel a zsidóság megtagadta kiválasztott nép voltát; a másodikkal megtagadta zsidó voltát: tehát mind a kettővel ugyanazt tagadta meg. A paransz a zsidó népet szólítja meg: ezzel kiválasztottá teszi; de a megszólítás kiválasztottságának egyedüli értelme az áldozat.

Való, hogy az áldozati *szertartás* a Szentélyhez van kötve. De ugyanúgy a Szentélyhez van kötve a zsidó vallás *egész* külső léte. Ez a külső lét – mint minden kultusz – jel, amely értelmét a benne kifejezett jelzettől nyeri. A jel változhat, ha nem külső önkény kísérli meg a változtatást, hanem saját törvénye parancsolja; s minden jelnek az a rendeltetése, hogy keményen ellenálljon ugyan minden külső önkénynek, de a jelzett élő voltát belülről jövő változásaival fejezze ki. Az áldozati *kultusz* ilyen változó jele annak, hogy a zsidóság az áldozati *parancsot* tudomásul vette. E jel értelme, hogy figyelmeztessen a parancsra. A szertartás tehát a parancs nyelve. Szekundék nyelv, közvetítő nyelv, mert az ősnyelv maga a parancs, amelyben a Név szól az emberhez. A szertartásban viszont az ősnyelv teremt magának egy történelmi nyelvet, amellyel a történelem egy meghatározott pontján álló embernek újra meg újra tudtul adja magát. Ez a nyelv éppúgy változik, mint minden történelmi nyelv: vagyis nem előbb és nem később, mint miután a változással szemben minden ellenállási lehetőségét kimerítette. Ez az eset valóban bekövetkezett a Szentély elpusztulásával és a zsidóság szétszóródásával. De *amit* a szertartás szekundér nyelve kifejez, maga az áldozati parancs, nem változik, amíg csak a történelem tart. A zsidóság addig létezik, amíg ezt a parancsot hallja.

„Hallja”. Mert az áldozati parancs is így hangzik: „Halljad Izrael, a Név a mi Istenünk – a Név: Egy.” A parancs kizárólag ennek megértését követeli: „a Név: Egy”. Ez a kizárólagosság az áldozat mozzanata benne. Azt fejezi ki, hogy minden mást alá kell rendelni ennek az egy megértésnek.

Az áldozat az alacsonyabb érték alárendelése a magasabb értéknek. Az érték valóságát az áldozati parancs nyitja meg az ember számára. Az érték ebben a felfelé mutató irányban, ebben az alárendelésben nyeri tartalmát. De az érték ugyanakkor, mikor felfelé mutató irány, egyben az egész valóság igénylése is. Az alárendelés ezért nem az alárendelt megtagadása, elpusztítása, hanem teremtő átalakítása: értékteremtés. Feláldoztatás és megsemmisülés kizárják egymást. Az áldozat mély értelme éppen a felemelkedés a múlandóságból az örökkévalóságba. Aki a különböző áldozati kultuszokban – az állatáldozat vagy akár az emberáldozat szertartásaiban –, amelyekről a vallástörténet vagy a mitológia beszámolnak, nem lát egyebet, mint primitív népek kegyetlenségét, egyáltalában nem emelkedett e primitív fok fölé. Az áldozati kultusz legalacsonyabb formáiban is, ott is, ahol legerősebben belejátszanak sötét és nehéz ösztönök, e fojtó gőzölgés mögött az emberi tisztaság legmagasabb lehetősége rejtőzik. Az áldozat nem semmisül meg: létformát változtat és amibe átmegy, a magasabb létforma. Az áldozati szertartásokban mindig kifejezésre is jut ez a magasabbrendűség.

Az áldozat: értékigenlés. Fogalmának kettős tartalma: az értékkülönbség elismerése és az alacsonyabb érték átalakítása magasabb értéké. De mikor az áldozathozatal ezt a kettős aktust végzi, egyszersmind egy harmadikat is végez: szembeszáll valamivel. Ez a valami az alacsonyabb érték mindig jelen levő ellenállása. Az áldozat nem lehet könnyű. Ha könnyű, ha nem érint érzékenyen, ha nem kell benne önmagunkat legyőznünk, nem áldozat. Az alacsonyabb értéknek ez a mindig jelenlevő ellenállása maga az *anyag*.

Az anyagfogalom tartalma: ellenállás a teremtéssel szemben. A teremtés mindig értékteremtés, mindig bekapcsolódás a valóság felfelé törő, meg nem szakadó áramába. Az anyag ellenáll ennek a tevékenységnek: *az anyag is tevékenység, de tevékenysége nem felfelé, hanem lefelé törés, nem teremtés, hanem ellenállás.* Meg akarja szakítani a valóság felfelé áramlását, le akarja zárni, meg akarja rögzíteni a valóságot azon a ponton, ahol éppen van. *Ha a teremtő szellem az élet elve, az anyag-ellenállás a halálé.* Ellenáll az értékek rangsorba helyeződésének is, mert ellensége a valóság minden folytonosságának, egységének.

Ha a szellem a valóság egységének elve, az anyag a valóság részekre darabolásáé.

Az áldozati parancs ott avatkozik az ember életébe, ahol az a veszély fenyegeti, hogy az anyag-ellenállás eltorlaszolja útját az értékek felfelé-áramlásában. Az anyag-ellenállás az emberi magatartások széles skálájában jelentkezik. Elsősorban a közömbösségben, mint a szeretet tagadásában. Itt lép ki az ember a valóság élő áramából, hogy ürrel vegye körül magát, úgyhogy a többi valóság most már „rajta kívül eső” valósággá válik, amihez semmi köze többé. De fáradtság, tehetetlenség, kényelemszeretet, fázékony bizalmatlanság a valóság minden új arcával szemben, univerzális ismétlési kényszer – mind ennek az anyag-ellenállásnak megnyilvánulási formája. Valamennyi menekülés a személyesség, a szellem igénybevétele elől; valamennyinek közös neve: közepszerűség. Az áldozati parancs a közepszerűség tilalma: a közepszerűségben jelen levő anyag-ellenállás keresztültörését követeli: heroizmust követel.

A heroizmus nem a cselekedet különleges tartalmában rejlik. Nincs olyan cselekedet, amely ne lehetne heroikus és nincs olyan cselekedet, amely magában véve heroikus volna. Ami a heroikust heroikussá teszi: az erőfeszítés aránya és iránya, de a kettő csak együtt. A legjelentéktelenebb cselekedet is heroikus, ha az ember felborít benne egy olyan erő- és értékviszonyt, amely stabilitását alulról, az anyag jelen levő ellenállásából merítette. Aki életét áldozza valamiért, nem azért hős, mert nem fél a haláltól. Ez a negatívum még nem tenné hőssé; mint minden pusztán negatívum, ezer más motiválási lehetőséget hagyva nyitva. De ezel a cselekedetével felbontotta eddigi létének legszilárdabb és minden felbontásnak legmakacsabbul ellenálló értékrendjét; azt, ami ennek az értékrendnek csúcsa volt – saját fizikai létét – alárendelte valami magasabb értéknek: ezért hős. És ezért nem hős sem az öngyilkos, sem a „vakmerő”. Ezeket csak a negatívum jellemzi: nem félnek a haláltól. De hiányzik belőlük a pozitív mozzanat, amely ennek a nem-félésnek tartalmat adna, és amely a hőst hőssé teszi: az áldozat mint értékigénylés, mint értékfokozás és mint szembeszállás az alacsonyabb érték ellenállásával. Az öngyilkos „eldobja magától” az életet, mert nem érték a számára – a hős feláldozza, mert érték, és így egy magasabb érték alatt van a helye. A vakmerő „vakon mer”; cselekszik, de nem látja cselekedete helyét és irányát, tehát sem annak az értékét, amit kockáztat, sem azét, amiért kockáztat. „Kockáztatja” az életét, de úgy, mint pénzt a játékos, aki a „vak szerencsére” bízza magát (hologg nem a szerencse vak, hanem ő, aki a szerencsét nem látja). A hős nem kockáztat semmit: az ő eredménye nem kétes, mert sem attól nem függ, hogy közvetlen célját eléri-e, sem attól, hogy életben marad-e. Az erőfeszítés aránya és iránya nála mindent eldönt.

A heroizmus az élet minden pillanatának lehetősége; s így az áldozati parancs az élet minden pillanatára kiterjed. *A Tóra mind a „613 törvénye” áldozati parancs és semmi más.* Az egyes törvények egy nép konkrét létére alkalmazzák az áldozati heroizmus követelését, vagyis *mindig ott követelik a heroizmust, ahol a népi élet alakulása során az értékejlődés megmerevedése éppen fenyeget.* De az áldozati heroizmus követelését kiterjesztik az emberi élet minden szférájára: attól a legalsóbbtól kezdve, melyet az ember és anyagi javak viszonya tölt be, az ösztönéleten keresztül a szellemi életig. Mindez azonban még nem lehet elég. Az egész élet áldozat legyen: út felfelé az értéklétrán, míg az ember el nem érte az Egyet. Nem egyéb ez, mint út a Név megértése felé – nem egyéb, mint *az anyag szellemmé teremtése.* A Név az anyagot is teremtette, mert ő magát a teremtést teremtette – tehát az ellenállást is és az ellenállás legyőzését is. Az ember azonban csak *anyagból* teremt, az ő részvétele a teremtésben csak a szellem teremtése, vagyis az anyag szellemmé teremtése. De ezt a feladatát nem végezte el addig, míg az *egész* anyagot fel nem emelte, vissza nem vitte a szellembe. Ha ezt elvégezte, ő is megszűnik ember lenni – magát is visszavitte a tiszta szellembe: kimondta a Nevet.

Ez lehet csak az ember utolsó cselekedete – de ez csak az *utolsó* cselekedete lehet. A primitív vallásokban az emberáldozat kultusz. Primitív kultusz, mert *mint kultusz* a legüresebb absztrakció; és absztrakt, mert türelmetlen a valósággal szemben (minden absztrakciónak ez a türelmetlenség a pszichológiai tartalma): átugorja a közvetítő fokokat ahelyett, hogy egyenként meghódítaná őket s mint a türelmetlen olvasó, aki mindjárt az utolsó lapot üti fel, megelepszik a végső mozzanattal, amely pedig csak mindazzal együtt volna érték, amire épült. De ami a primitív vallásokban kultusz, minden áldozat végső célja: emberáldozat. Az ember feláldozza önmagát.